

خلاقیت آموزشی

مقایسه نظام‌های آموزشی استرالیا، ژاپن و ایران

دکتر افضل‌زادات حسینی

دانشیار دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران

با همکاری

آزاده بزرگی

سرشناسه	: حسینی، افضل السادات، ۱۳۴۲-
عنوان و نام پدیدآور	: خلاصیت آموزشی: مقایسه نظام های آموزشی استرالیا، ژاپن و ایران/ افضل السادات، همکاری آزاده بزرگی.
مشخصات نشر	: تهران: سازمان جهاد دانشگاهی تهران، انتشارات، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	: ۱۵۰ ص: جدول، نمودار.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۱۳۳-۲۳۷-۱
وضعیت فهرست نویسی	: قیفا
عنوان دیگر	: مقایسه نظام های آموزشی استرالیا، ژاپن و ایران.
موضوع	: اندیشه و تفکر خلاق - مطالعات تطبیقی
موضوع	: Creative thinking - Comparative studies
موضوع	: اندیشه و تفکر خلاق - ایران
موضوع	: Creative thinking - Iran
موضوع	: آموزش و پرورش - نوآوری - مطالعات تطبیقی
موضوع	: Educational innovations -- Comparative studie
شناسه افزوده	: بزرگی، آزاده، ۱۳۵۸-
شناسه افزوده	: سازمان جهاد دانشگاهی تهران، انتشارات.
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۵ م/۵/۱۰۶۲ L.B
رده بندی دیویی	: ۳۷۰/۱۵۷
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۴۰۳۳۴۸

این کتاب در مورخ ۱۳۹۵/۰۶/۲۰ پس از بازنگری، داوری و ارزیابی علمی درانتشارات سازمان جهاد دانشگاهی تهران، مجوز چاپ و انتشار دریافت کرده است

خلاصیت آموزشی: مقایسه نظام های آموزشی استرالیا، ژاپن و ایران

تألیف: دکتر افضل السادات حسینی

با همکاری آزاده بزرگی

ناشر: انتشارات سازمان جهاد دانشگاهی تهران

طراح جلد: سیده یلدا حسینی ناظر چاپ: احمد آراش

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: سازمان جهاد دانشگاهی تهران

شمارگان: ۵۰۰ نسخه قیمت: ۹۰/۰۰۰ ریال

نوبت چاپ: اول - پاییز ۱۳۹۵

ISBN: 978-600-۱۳۳-237-1

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۳۳-۲۳۷-۱

<http://jahat.ir>

نشانی: تهران - صندوق پستی ۱۳۱۴۵

en.jahat@gmail.com

تلفن: ۶۶۹۵۴۳۶۸ - تلفکس: ۶۶۴۶۹۴۱

خانه کتاب دانشگاه: ۶۶۹۷۳۴۲۳

تلفن مراکز پخش: ۶۶۴۹۰۷۴۰ - ۶۶۴۹۰۷۴۲

این اثر، مشمول قانون حمایت مولفان، مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ است. هرکس تمام یا قسمتی از این اثر را

بدون اجازه مولف یا ناشر تکثیر و کپی برداری نماید مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

مقدمه ناشر

ایران امروز، اشتیاق، توسعه و استقلال، گام‌های محکم و استواری برمی‌دارد. همه روزه در گوشه و کنار، مساعی و کوشش‌های خودکفایی علمی و فنی رخ نموده و با عنایت و یاری خداوند متعال و در سایه تلاش و کوشش جامعه علمی و دانشگاهی حرکت به سوی مرزهای دانش شتاب بیشتری به خود می‌گیرد. هدای را شکر می‌گوییم که این فرصت را به ما ارزانی داشته تا گام‌هایی هر چند کوچک در راه رشد و نشر دستاوردهای علمی و فرهنگی کشور برداریم، باشد تا با یاری خداوند منان و به یاری همکاران اندیشمندان، نویسندگان، مترجمان و متخصصان مومن و متعهد بتوانیم در اعتلاء علمی کشور و عمران ایران سهمی داشته باشیم.

انتشارات سازمان جهاد دانشگاهی تهران در راستای وظایف خویش و به منظور نیل به اهداف علمی - فرهنگی نظام جمهوری اسلامی مبادات به انتشار آثار ارزشمند و مورد نیاز علمی و دانشگاهی می‌نماید. در این راه از کلیه اساتدان، پژوهشگران، صاحبان قلم و اندیشه دعوت به مشارکت و همکاری می‌شود.

فهرست مطالب

۵	مقدمه دینار
۹	پیشگفتار
۱۳	فصل اول: خلاقیت و آموزش
۱۳	مقدمه
۱۷	خلاقیت چیست؟
۲۰	ضرورت پرورش خلاقیت
۲۳	رشد خلاقیت
۲۴	سطوح خلاقیت
۲۶	مراحل یادگیری
۲۹	معلم و خلاقیت
۳۱	ویژگی‌های افراد خلاق
۳۵	خلاقیت در برنامه درسی
۳۷	آموزش خلاقیت در برابر آموزش خلاق
۴۲	عوامل شکوفایی و موانع بروز خلاقیت
۴۷	تأملی بر نظریه‌ی یادگیری
۴۸	مسئله‌یابی و حل مسئله خلاق
۵۰	هوش و خلاقیت
۵۱	رویکرد فرهنگی در یادگیری، آموزش و خلاقیت
۵۳	فصل دوم: خلاقیت، هدف اصلی آموزش و پرورش استرالیا
۵۵	سطوح آموزشی در نظام آموزش و پرورش
۶۲	سطوح یادگیری

۶۳	استانداردهای یادگیری در استرالیا.....
۶۳	اهداف، اصول و ارزش‌های آموزشی در استرالیا.....
۷۱	جدول استانداردهای آموزشی در استرالیا (ایالت ویکتوریا).....
۷۲	جدول استانداردهای اخلاقیت نظام آموزشی در استرالیا (ایالت ویکتوریا).....
۷۲	نمونه‌ای از اهداف و فعالیت‌های یک مدرسه ابتدایی در شهر ملبورن، ایالت ویکتوریا.....
۷۷	فصل سوم: اخلاقیت، بستر فعالیت نظام آموزشی ژاپن.....
۷۷	اصلاحات آموزشی: نوسازی اجتماعی و تحرک فرآیند مدرن سازی.....
۷۹	جایگاه معلم در نظام آموزشی ژاپن.....
۸۲	آموزش اخلاقی در نظام آموزشی ژاپن.....
۸۳	اهمیت مهارت در نظام آموزشی ژاپن.....
۸۵	آموزش ابتدایی ژاپن.....
۸۶	اهداف مدارس ابتدایی و ابتدایی در نظام آموزش و پرورش ژاپن.....
۸۸	اهداف و برنامه درس، مقطع تحصیلی نظام آموزش و پرورش ژاپن.....
۹۰	نمونه‌ای از یک کلاس درس در مقطع ابتدایی ژاپن.....
۱۰۰	محتوای آموزشی در نظام آموزش و پرورش ژاپن.....
۱۰۱	نمونه‌ای از کتاب درسی مهارت زندگی.....
۱۰۹	فصل چهارم: اخلاقیت، نقطه‌ی شروع احیای آموزش و پرورش ایران.....
۱۱۱	اهداف کلان آموزش و پرورش ایران.....
۱۱۲	معلم و اخلاقیت.....
۱۱۶	رورت توجه به اخلاقیت در نظام آموزشی ایران.....
۱۲۵	مقایسه پاسخ معلمان.....
۱۳۴	نقطه شروع نوآوری در آموزش و پرورش ایران.....
۱۴۵	منابع.....

پیشگفتار

خلافت اسلامی - مدی جامعه ما در عصر تغییرات پرشتاب امروز است، کلید اصلی رشد و توسعه ما نیز همین است.

آیا افراد برای زیارو به شرایط متغیر و تحولات گسترده جامعه امروز و حل مسائل گوناگون پیش رویشان جز به برداری از تفکر خلاق راهی دارند؟ آیا سازمان‌ها و جوامع برای بقا و رشد خود در مواجهه با گسترش فناوری و اطلاعات و تغییرات وسیع علمی جز تکیه بر توان افراد خود امکانی دیگر دارند؟ آیا در جوامعی که طی چند دهه در بسیاری امور به توسعه وسیعی در سطح جهانی دست یافته‌اند، آنگاه و تمرکز بر پرورش خلافت در برنامه‌ریزی‌شان آشکار نیست؟

نگارنده معتقد است هر چند تفکر خلاق در طول اعصار کلید تمام پیشرفت‌های بشری بوده است، اما در عصر امروز، امری حیاتی است که با تمام ابعاد زندگی فردی و اجتماعی آدمی گره خورده است این باور و نیاز نگارنده را بر آن داشته است تا دو دهه فعالیت‌های علمی پژوهشی خویش را معطوف به خلافت به ویژه از زاویه آموزش نماید زیرا مهم‌ترین بستر رشد خلافت در یک جامعه، نظام آموزشی آن است و تعمیم و ترویج واقعی نیز زمانی محقق می‌گردد که در نتیجه آن افرادی توانمند پرورش یابند که قادر به حل مسئله خلاق در زندگی خویش باشند. فیشر (۲۰۰۴) معتقد است خلافت هسته اصلی هر عملکرد و پیشرفت جامعه و مدرسه است.

طبیعی است آموزش و پرورش محافظه‌کاری که نمی‌تواند خود را از قید سنت‌های دیرین تدریس و یادگیری جدا کرده و با تأکید و تحکیم قواعد معین و ثابت افرادی مطیع و دنباله‌رو را پرورش می‌دهد و با قطعیت انگاری راه را بر ایده پردازی و تولید اندیشه می‌بندد نه تنها خلافت و تفکر محوری دغدغه‌اش نیست بلکه مانع و سدی در برابر ظهور و گسترش این موهبت الهی در انسان‌ها می‌شود.

متأسفانه آموزش و پرورش ما نیز مصداق بارز این موضوع است. آموزش و پرورش امروزه بسان دیوار فرسوده‌ای است که متولیان از فروپاشی آن هراس دارند لذا تلاش می‌کنند با تمهیدات زیاد از قبیل تعمیر جزئی بخش‌هایی از آن را سرپا نگه‌دارند غافل از آنکه این‌گونه اصلاحات و تعمیرات مانند وصله‌ای نامناسب و نامتناسب با این دیوار است که گاهی نتایج معکوسی به بار می‌آورد؛ گاهی نیز با برنامه‌هایی مانند زنگ تفکر یا خلاقیت تلاش می‌کنند رنگ کمرنگی از خلاقیت بر این دیوار کهنه بزنند که هرگز نمی‌تواند کمک مؤثری برای استقرار یک نظام پویا و خلاق باشد. آنچه نظام آموزش ما نیاز دارد محور قرار دادن تفکر و تفکر خلاق در برنامه درسی و دیدن این موضوع کلیدی به عنوان هدف اصلی نظام آموزشی مانند سایر نظام‌های آموزشی پیشرفته است.

مطالعات، مشاهدات و بررسی‌های علمی مؤلف نشان داده است که خلاقیت محور برنامه‌ریزی کلاس است. با های آموزشی و اهداف آموزشی معلمان در کلاس در نظام‌های آموزشی پیشرفته است. به‌عنوان نمونه پژوهش و مشاهدات نگارنده در مدارس ابتدایی و متوسطه استرالیا بیانگر محوریت خلاقیت و تفکر در برنامه‌های آموزشی بود چنانکه در تمام کلاس‌ها واژه «تفکر» و «خلاقیت» روی کارت‌هایی که اهداف آموزشی را نشان می‌داد به همراه ۳ یا ۴ هدف دیگر روی روی کلاس نصب شده بود و برنامه و محتوا عملکرد معلم نیز کاملاً با این اهداف هم‌سو بود.

برنامه آموزشی به عنوان فرصتی برای مواجهه با مسائل واقعی زندگی با تعامل معلم و دانش‌آموز انجام می‌گرفت، لذا دانش‌آموزان در تمام مدت روز (۹:۳۰ - ۹) که در مدرسه بودند بدون احساس خستگی در تلاش بودند تا به حل خلاق مسائل مختلف در رابطه با موضوع درسی‌شان بپردازند. بخشی از این تلاش جنبه سرگرمی و بازی داشت که پر شور و هیجان آن می‌افزود.

این رویکرد در سایر نظام‌های آموزشی پیشرفته به طور مشابه مورد توجه قرار گرفته است و نه تنها در برنامه و اهداف تصریح شده بلکه در حوزه عمل در مدرسه و کلاس به صورت هماهنگ به اجرا در آمده است؛ اما در نظام آموزشی ما هر چند رسمی اسناد و اهداف به مقوله تفکر محوری و خلاقیت توجه شده است اما برنامه اجرایی کاملاً در جهت عکس آن قرار دارد چنانکه می‌توان ادعان داشت در کلاس‌های ما جایی برای کنجکاوی، اندیشه ورزی و ابتکار و نوآوری دانش‌آموزان وجود ندارد. هر چند همواره موارد استثنایی دیده می‌شوند مانند معلمان با انگیزه، خلاق و کارآمد که علیرغم موانع، یادگیری را تبدیل به امری شادی‌بخش و پرهیجان کرده و فرصت کاوش و حل مسئله خلاق را برای دانش‌آموزان فراهم می‌آورند.

این گونه افراد ثابت می کنند که اگر معلمان و دست‌اندرکاران از دانش، نگرش، مهارت مناسبی برخوردار باشند می توانند با وجود کاستی های بسیار دیگر فضای متفاوتی در کلاس و مدرسه بیافرینند (حسینی ۱۳۸۲، تسای ۲۰۱۴، فاسکو ۲۰۰۱)

در این کتاب تلاش شده است با تکیه بر مشاهدات عینی و علمی نگارنده به بررسی تطبیقی دو نظام آموزشی پیشرفته استرالیا و ژاپن با نظام آموزش ایران پرداخته شود تا بتوان از تجارب مفید و نوآورانه آن جوامع الهام گرفته و متناسب با شرایط خودمان از آن ها بهره برداری کنیم.

البته بررسی همه ابعاد و عناصر حاکم در نظام آموزشی نیازمند بحث های بسیاری است حتی لازم است با نگاه جامعی ارتباط آن با جنبه های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی آن جامعه هم دیده شود. به این موضوع این کتاب را محدود به یک حوزه خاص نمودیم و با توجه به اینکه خلاقیت یکی از مهم ترین موضوعات مطرح در نظام های آموزشی است در این کتاب نظام های آموزش را از این منظر و نوع نگاه و توجه به این موضوع مورد بررسی قرار داده ایم.

لذا قبل از ورود به بحث نظام های آموزشی لازم بود ابتدا مبحث خلاقیت مورد بحث و بررسی قرار گیرد. چه بسا افرادی هم از خلاقیت را از زاویه دید نبوغ مرتبط با پرورش افراد خاص با ایده ها و ابداعات در سطح جهانی بدانند. در حالی که آنچه در اینجا مدنظر ما است خلاقیت خاص و بزرگ نیست بلکه منظور ما کمک به افراد برای به فعل درآوردن قوای خلاق است که به نسبت از آن برخوردارند و می توانند در حل مسائل از آن یاری جویند. کرافت (۲۰۱۴) می گوید «پژوهش ها از خلاقیتی که می تواند دنیا را تغییر دهد به سوی خلاقیت در زندگی روزمره معطوف شده است».

در فصل اول این کتاب تلاش شده است نگاهی به خلاقیت به ویژه از زاویه آموزشی انداخته شود تا زمینه بحث فصل های بعد تا حدی روشن شود.

در فصل دوم آموزش و پرورش در استرالیا مورد بررسی قرار گرفته است. در این فصل به طور مفصل سطوح آموزشی استرالیا شرح داده شده است و سپس استانداردهای آموزشی و اهداف و برنامه های درسی مورد استخراج و تحلیل قرار گرفته است. در ادامه نظرات معلمان در خصوص موضوع خلاقیت در کلاس درس که طی مصاحبه های انجام شده توسط نگارنده انجام شده است به تفکیک آمده است. در این فصل خلاقیت به عنوان هدف اصلی در این نظام دیده شده است.

در فصل سوم پس از شرحی از اصلاحات آموزشی در نظام آموزش و پرورش ژاپن به

بحث جایگاه معلم و اهمیت مهارت‌آموزی در نظام آموزشی، وضعیت کلاس‌های درس در مدارس ابتدایی و اهداف آموزش و پرورش ابتدایی و سپس به توضیح نمونه‌های عملی از الگوی تدریس خلاق در برنامه درسی در مدارس ابتدایی پرداخته شده است و با معلمان ژاپنی نیز مصاحبه‌هایی به عمل آمده است که نتایج آن نیز بیان شده است. مطالب طرح شده نشان می‌دهد که اخلاقیت بستر فعالیت‌های آموزشی در ژاپن است.

در فصل چهارم تأملی انتقادی گونه به نظام آموزش و پرورش و جایگاه اخلاقیت در آن صورت گرفته است. اهداف کلان آموزش و پرورش و برنامه درسی در این فصل به تفصیل مورد نقد و بررسی قرار گرفته است و سپس نگارنده به ضرورت توجه به اخلاقیت در نظام آموزش ایران پرداخته است. پس از بررسی تطبیقی دیدگاه معلمان ایرانی با معلمان ژاپنی و استرالیایی به بررسی بازدارنده‌های موجود و ارائه راه‌حل‌هایی برای آن توجه شده است.

این کتاب می‌تواند منبع مناسبی برای دست‌اندرکاران آموزش و پرورش ایران در تمام سطوح مدیریتی، آموزشی، دانشجویان علوم تربیتی و روان‌شناسی تربیتی به ویژه در واحد درسی آموزش و پرورش تطبیقی در دوره کارشناسی ارشد و کارشناسی باشد.

امید است این کتاب الهام‌بخش اندیشه‌های تازه و نوآوری‌های مناسب در آموزش و پرورش کشورمان باشد.

دکتر افضل السادات حبیبی

دانشیار دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران

شهریور ۱۳۹۵